

ORIENTACIONS I RECOMANACIONS DE LA COMISSIÓ SOBRE INTEGRITAT ACADÈMICA DE LA UIB¹

Principis generals

En relació amb la recerca

En relació amb la docència

En relació amb els processos administratius

En relació amb la transparència

Mecanismes per al control del compliment dels principis sobre integritat

Recomanació final

Referències

Principis generals

1

Totes les activitats realitzades a la UIB s'han de regir per una sèrie de principis i valors que són els propis de qualsevol institució democràtica. Així, l'article 6 dels seus Estatuts² assenyalava que per desenvolupar les seves activitats la UIB fa seus els principis de llibertat individual, democràcia, justícia i igualtat. Tots els membres de la comunitat universitària estan obligats a atènyer-los.

Una condició indispensable per a l'aplicació d'aquests principis és que els membres dels diferents sectors de la comunitat universitària (PDI, PAS i alumnat) tinguin un comportament íntegre. És per això que el Consell de Direcció de la UIB aprovà la creació

¹ La Comissió sobre Integritat Acadèmica de la Universitat de les Illes Balears fou creada mitjançant Resolució 12521/2017, de dia 26 d'octubre (FOU núm. 457, de 17 de novembre. <https://seu.uib.cat/fou/acord/12521/>). La Comissió està presidida pel Rector, doctor Llorenç Huguet, i en formen part com a vocals: la presidenta del Consell Social, senyora Francesca Mas; dos membres designats pel Consell Social (el senyor Joan Roselló i la senyora Teresa Ferrer); les dues professores que han ostentat la titularitat de la Sindicatura de Greuges (la doctora Magdalena Gianotti i la doctora Joana Maria Petrus); el cap de l'Assessoria Jurídica de la UIB (senyor Jeroni Reynés); i el doctor Jaume Sureda Negre, que ha coordinat la Comissió.

² Resolució del Rectorat del dia 24 de maig de 2010 per la qual es fan publicar els Estatuts de la Universitat de les Illes Balears (FOU núm. 331, de 24 de maig. <https://seu.uib.cat/fou/acord/94/9439.html>).

d'una comissió amb la finalitat de marcar les línies estratègiques a seguir per fomentar la integritat acadèmica a la UIB. Amb aquesta pretensió s'ha elaborat aquest document en el qual s'assenyalen els dispositius que es considera convenient posar en marxa per assolir l'objectiu esmentat.

Quan parlem d'integritat ens referim a conductes i accions coherents amb normes i principis ètics que actuen de barrera contra la corrupció; és a dir: contra els abusos de poder per a benefici propi (Transparency International, 2009). Així, entenem per integritat acadèmica el «compliment dels principis ètics i de les normes professionals per part d'individus i de les institucions en l'àmbit de la docència i la recerca» (Tauginien et al., 2018). Consideram que els trets fonamentals que caracteritzen una conducta acadèmica íntegra són l'honestedat, el rigor, l'exemplaritat, la responsabilitat, l'objectivitat, la independència, la imparcialitat i la transparència.

La política d'integritat i contra la corrupció acadèmica ha d'orientar l'acció dels tres principals col·lectius de la comunitat universitària: PDI, PAS i alumnat. També ha d'orientar les empreses i els col·lectius que es relacionen amb la Universitat. Així doncs, aquesta política ha d'incloure no sols els dos principals àmbits d'actuació acadèmica —el dels processos d'ensenyament-aprenentatge i el de la recerca— sinó també l'àmbit de l'administració acadèmica, econòmica i el de relacions amb la societat.

En relació amb la recerca

2

Per facilitar la integritat en les pràctiques investigadores la UIB hauria d'adoptar/subscriure o elaborar un codi ètic / una declaració de principis. Aquests són els codis/declaracions que s'aconsella valorar, ja sigui per adoptar-los o per orientar sobre un codi específic per a la UIB:

1. Declaración Nacional sobre Integridad Científica
Adoptada per la CRUE, la Confederación de Sociedades Científicas de España (COSCE) i el CSIC el mes de desembre de 2015.
2. The European Code of Conduct for Research Integrity
Presentat l'any 2010 en el marc de la Second World Conference on Research Integrity i adoptat per la European Science Foundation i ALLEA European Federation of National Academies of Sciences and Humanities.
3. Codi de bones pràctiques en la recerca de la UAB
Codi aprovat per Acord del Consell de Govern de la UAB a principis de 2013.

4. Academic integrity in research: Code of practice and procedure (Oxford University)
Aprovat l'any 2014.
5. The concordat to suport research integrity de les universitats del Regne Unit
Aprovat l'any 2012.
6. Codi ètic d'integritat i bones pràctiques de la Universitat de Barcelona
Aprovat el mes d'octubre de 2018.

Es recomana que a l'hora d'elaborar o adoptar un codi es tinguin en compte els principis de la *innovació i recerca responsable* (RRI, d'acord amb les sigles en anglès), la qual cosa suposa considerar, juntament amb la integritat, la igualtat de gènere, l'accés obert, la participació ciutadana, etc.

3

La creació / L'adopció d'un codi ètic en la recerca s'ha de complementar amb un protocol d'actuació que garanteixi la implementació dels principis, que assenyali de forma clara els procediments i els nivells de responsabilitat dels diversos òrgans responsables. Es considera que un bon model a seguir podria ser el *Protocolo de actuación ante casos de mala praxis en investigación en la Universidad de Cantabria*, aprovat pel Consell de Govern de la Universitat de Cantàbria el mes de juny de 2018.

| 3 |

Es recomana que tant el codi com el protocol d'actuació incloguin, almenys, els aspectes següents:

- La integritat i la recerca amb persones. La protecció de dades personals.³
- Els conflictes d'interessos.⁴

³ S'aconsella valorar el model que segueix la Universitat d'Oxford (<https://researchsupport.admin.ox.ac.uk/governance/ethics/committees/policy#collapse3-0>).

Observau que s'assenyalen els requeriments que s'han de fer per garantir l'aplicació dels principis que han d'orientar la recerca amb persones (rigor, respecte, responsabilitat, etc.). També s'assenyala de quins òrgans de govern és responsable l'aplicació dels principis.

⁴ S'aconsella analitzar la política que en aquest àmbit segueix la Universitat d'Oxford (https://researchsupport.admin.ox.ac.uk/sites/default/files/researchsupport/documents/media/universitys_policy_on_conflict_of_interest_wd125-089.pdf;

<https://researchsupport.admin.ox.ac.uk/governance/integrity/conflict>).

- La gestió de les dades d'investigació.
- El frau en qualsevol treball acadèmic (des de tesis doctorals fins a simples treballs de classe).
- La utilització d'animals en la recerca.

4

La creació / L'adopció d'un codi ètic s'ha de fer des d'una perspectiva participativa. Com assenyalaren els defensors universitaris de les universitats espanyoles, «En la elaboración de un código debe evitarse la realización del mismo por un grupo reducido de expertos. Dado que no es un instrumento de normativa legal tiene que ser conocido y aceptado por un conjunto amplio y representativo de los miembros» (Sindicatura de Greuges de la UPC, 2010). Per això es recomana seguir la metodologia proposada en el marc del programa Ethics and Corruption in Education de l'IIEP-UNESCO plasmada al llibre *Guidelines for the design and effective use of teacher codes of conduct* (Poisson, 2009) i al *Kit de herramientas sobre códigos de conducta de los docentes* (<http://teachercodes.iiep.unesco.org/index.php?!lang=SP>).

| 4 |

5

Una vegada adoptat o creat un codi propi i establertes polítiques clares en relació amb els diversos temes, s'ha de garantir:

- a) Que els conegui la comunitat universitària, per la qual cosa s'han de posar en marxa els dispositius informatius i formatius necessaris.
- b) El compromís dels investigadors, de l'alumnat i del personal d'administració i serveis.

En relació amb la docència

6

La UIB ha d'adoptar o crear un codi en relació amb l'activitat docent. Aquests són els

codis/declaracions centrats en docència que aquesta comissió considera convenient valorar:⁵

- Código deontológico de la profesión docente. Aprovat pel Ple del Consell General de Col·legis Oficials de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències, a la sessió de 6 de novembre de 2010.⁶
- El Declaration on Professional Ethics / Declaración de la IE sobre ética profesional, aprovada pel III Congrés Mundial de la IE. El document es va actualitzar al IV Congrés Mundial, de 2004.

7

La creació / L'adopció d'un codi ètic sobre docència també s'ha de fer des d'una perspectiva participativa.

8

La creació / L'adopció d'un codi ètic en l'àmbit de l'ensenyament-aprenentatge per part del professorat ha d'anar acompanyada de polítiques clares que garanteixin la traducció pràctica dels principis. És a dir: s'han d'assenyalar les normes, els procediments i els nivells de responsabilitat que afecten el professorat i l'alumnat.

La Comissió recomana que tant el codi com el protocol d'actuació incloguin, almenys, els aspectes següents:

- Qualsevol tipus d'assetjament: sexual, laboral, etc.⁷

⁵ Potser seria convenient un sol codi que integràs recerca i docència. Es recomana analitzar les orientacions de la International Association of Universities: *IAU-MCO Guidelines for an Institutional Code of Ethics in Higher Education* (https://iau-aiu.net/IMG/pdf/ethics_guidelines_finaldef_08.02.13.pdf).

⁶ Cal assenyalar que aquest document està orientat, bàsicament, al professorat de primària i secundària. Així i tot, les orientacions poden ser també útils per a l'àmbit universitari.

⁷ Des del Vicerectorat d'Estudiants, conjuntament amb l'Oficina per a la Igualtat d'Oportunitats entre Dones i Homes i el Servei de Prevenció, s'ha iniciat l'elaboració d'un protocol d'actuació davant situacions d'assetjament.

- La selecció de professorat.⁸
- Els processos d'avaluació.
- El compliment de les tasques docents.
- Els processos de certificació (expedició de títols, notes, etc.).
- Els processos de selecció d'alumnat.

9

Tot l'alumnat hauria de conèixer i aplicar els principis bàsics que formin part dels codis sobre integritat acadèmica adoptats per la UIB. Per fer-ho possible, s'han de crear i difondre dispositius i mitjans informatius i formatius per a l'alumnat, entre els quals en recomanem dos de bàsics:

Un manual sobre integritat acadèmica, centrat bàsicament en el tema del *plagiarisme* i adreçat a l'alumnat de grau.⁹ Un exemple excel·lent d'aquest tipus de manual és el del Massachusetts Institute of Technology (<http://web.mit.edu/academicintegrity/handbook/handbook.pdf>). Aquest manual s'hauria de lliurar a tot l'alumnat de nou ingrés. De forma paral·lela a l'edició en format paper d'aquest manual seria convenient la realització d'un tutorial al qual l'alumnat pogués accedir a través de la web. Un model d'aquest tutorial podria ser el de la Universitat Duke (<https://plagiarism.duke.edu/>). S'hauria de valorar la possibilitat d'establir algun sistema que garanteixi que tot l'alumnat ha analitzat el tutorial i que coneix els seus principals drets i deures. Es recomana valorar la possibilitat d'implementar un contracte pedagògic, que l'alumnat hauria de signar.

⁸ Cal assenyalar que el Vicerectorat de Professorat ha iniciat la redacció d'un protocol per garantir que el procediment sigui més transparent.

⁹ El frau en les avaluacions és l'àmbit més crític de la integritat entre l'alumnat. Un estudi de l'any 2013 sobre les polítiques contra el *plagiarisme* a Europa mostra que l'alumnat espanyol és el que menys formació rep sobre el tema (Foltynek, 2013).

La poca preocupació pel tema de les pràctiques deshonestes —en concret pel plagi— a les universitats espanyoles també s'ha posat de manifest al treball de Cebrián-Robles, Raposo-Rivas i Sarmiento-Campos (2016). Aquests autors analitzaren 391 guies docents d'assignatures de facultats d'Educació i entrevistaren 54 responsables acadèmics de 37 facultats. Així descobriren la «poca presencia de estas cuestiones y mecanismos para evitar prácticas deshonestas en el 90% de las guías docentes y el 54% según los responsables académicos».

Un manual sobre integritat centrat en la conducta responsable i ètica en la recerca, destinat a l'alumnat de postgrau i doctorat. Aquest manual s'hauria de lliurar a tot l'alumnat que es matriculi a postgraus i doctorats. Caldria valorar la conveniència de fer versions d'aquest manual segons les diverses àrees de coneixement.

10

A més dels dispositius que s'assenyalen al punt 9, es recomana que es valori la possibilitat d'incorporar als estudis de grau crèdits centrats en:

- Les competències ètiques en l'àmbit professional per al qual es forma l'alumnat.
- Les competències informacionals que poden garantir una bona utilització de la informació i evitar el plagi involuntari.

11

Encarar de forma adequada el problema del plagi entre l'alumnat també implica que el professorat reflexioni sobre el tema i conegui estratègies per combatre el problema. Es recomana la realització de cursos orientats a aquest fi.¹⁰

En relació amb els processos administratius

12

Es recomana crear un codi d'integritat per al personal d'administració i serveis.¹¹

¹⁰ Pot servir d'exemple el curs «Cómo afrontar el plagio académico del alumnado universitario» (<http://www.ub.edu/ice/cursos/online/oct2017/plagio>).

¹¹ Un model podria ser: Administrative Staff Integrity Code (<https://www.ecole-management-normandie.fr/partageEMN/DIA/AIPolicyengRT091208.pdf>).

La Comissió valora la tasca que els darrers anys i des de la Gerència s'ha realitzat en relació amb la transparència i la integritat. Cal recordar que el Pla d'actuació de la Gerència de la UIB 2012-14¹² s'estructurava entorn de quatre eixos, el primer dels quals era «transparència, rendició de comptes i responsabilitat social». El darrer pla —de 2015-17—¹³ s'estructurava entorn de tres eixos, el darrer dels qual era «Transparència, rendició de comptes i compromís ètic». En relació amb aquest eix, es marcaren cinc objectius, un dels quals assenyalava: «Mantenir i fomentar una cultura i un comportament basats en valors comuns i compartits», i una de les accions a desenvolupar consistia a «confeccionar, promoure i divulgar un decàleg dels valors compartits que han de guiar i orientar la tasca del PAS». A partir d'aquests precedents, i considerant que el marc jurídic actual —posterior a l'esmentat Pla d'actuació de Gerència— accentua de forma manifestament notòria la presència del principi d'integritat,¹⁴ es recomana que, a partir del decàleg inclòs al Pla 2015-16, es desenvolupi el codi d'integritat per al personal d'administració i serveis.

Aquest codi també s'ha d'afrontar des d'una perspectiva participativa, i se n'ha de garantir la difusió.

13

Es recomana elaborar una guia sobre la incorporació de clàusules contractuals de caràcter social i responsable, de conformitat amb la Llei de contractes del sector públic.

¹² Pla d'actuació de la Gerència de la UIB 2012-14 (http://sequa.uib.cat/digitalAssets/325/325676_pla-gerencia-12-14.pdf).

¹³ Pla d'actuació de la Gerència de la UIB 2015-17 (http://www.uib.cat/digitalAssets/335/335968_pla-dactuacio-de-la-gerencia-2015-2017.pdf).

¹⁴ Així, per exemple, a la Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic (LCSP), i es pot estendre a altres àmbits objectius d'actuació (procediments selectius, etc.).

En relació amb la transparència

14

Actuar de forma íntegra implica ser transparents; la transparència és un dels trets fonamentals de la integritat acadèmica i, consegüentment, ha d'orientar els processos d'ensenyament-aprenentatge, recerca i gestió. Obrir canals d'informació i comunicació amb la societat i amb la pròpia comunitat universitària es pot abordar des de dues perspectives:

- La perspectiva dels sistemes reguladors transparents.
- La perspectiva de la difusió pública de les dades sobre resultats i sistemes de la institució.

15

En relació amb els sistemes reguladors transparents, recomanem l'elaboració de protocols clars en relació amb:

- Contractació de personal (PDI i PAS).
- Resolució de queixes i reclamacions.
- Adquisicions, etc.

Pel que respecta a la contractació del PDI, es recomana que la UIB adopti els principis de la *European Charter for Researchers* i del *Code of Conduct for the Recruitment of Researchers* (European Commission, 2005). Cal remarcar que la Comissió Europea reconeix amb l'HR Excellence in Research Award les institucions que adapten les seves polítiques de recursos humans als quaranta principis de la Carta i el Codi.

16

Recomanem elaborar un reglament sobre l'aplicació de la Llei de transparència, accés a la informació pública i bon govern i de funcionament del Portal de transparència. Aquest reglament ha de regular el funcionament del Portal de transparència mitjançant l'establiment d'un protocol clar d'actuació. Pot servir de model el [Reglament de la](#)

[Universitat de Barcelona sobre l'aplicació de la Llei de transparència i de funcionament del Portal de transparència](#) (aprovat pel Consell de Govern en data 16 de desembre de 2015).

17

Recomanam que al Portal de transparència es proporcioni informació sobre els diversos protocols de gestió administrativa i acadèmica: procediments de contractació de personal, control d'actes, etc.

Mecanismes per al control del compliment dels principis sobre integritat

18

La Comissió recomana que els codis que s'adoptin vagin acompanyats de protocols que es puguin activar de forma efectiva davant els casos concrets de mala praxi.

19

La Comissió recomana la creació d'un servei d'inspecció que faciliti la resolució dels conflictes relacionats amb la manca d'integritat acadèmica. També es recomana considerar l'adopció de mecanismes de mediació.

Recomanació final

20

Es recomana que en el termini de nou mesos es pugui disposar dels dispositius que s'assenyalen a l'esquema.

Dispositius a posar en marxa	Òrgans responsables
Codi sobre integritat en la recerca	Vicerector d'Investigació i Internacionalització / Comissió d'Investigació
<ul style="list-style-type: none"> — Disseny del codi — Procés de participació — Aprovació a càrrec dels òrgans de govern — Activitats de difusió 	
Codi sobre integritat en la docència	Vicerector de Docència Oficina de Suport a la Docència (OSD)
<ul style="list-style-type: none"> — Disseny del codi — Procés de participació — Aprovació a càrrec dels òrgans de govern — Activitats de difusió 	
Recursos dirigits a l'alumnat	Vicerector d'Estudiants / Consell d'Estudiants
<ul style="list-style-type: none"> — Disseny d'un manual i/o activitats formatives per a l'alumnat de grau — Disseny d'un manual i/o activitats formatives per a l'alumnat de postgrau 	
Codi per al PAS	Gerent
<ul style="list-style-type: none"> — Disseny del codi — Procés de participació — Aprovació a càrrec dels òrgans de govern — Activitats de difusió 	
Transparència	Secretaria general

Referències

Council of the European Union (2014) Rome Declaration on Responsible Research and Innovation in Europe.

https://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/rome_declaration_RRI_final_21_November.pdf

European Commission (2005) The European Charter for Researchers.

The Code of Conduct for the Recruitment of Researchers. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

https://euraxess.ec.europa.eu/sites/default/files/am509774cee_en_e4.pdf

Löfstrom, E, Trotman, T, Furnai, M & Shephard, K (2015) Who teaches academic integrity and how do they teach it? *High Educ* 69 435-448

Foltynek, T. (2013) Plagiarism Policies in Spain. Full Report. IPPHEAE Project

<http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-09%20ES%20IPPHEAE%20MENDELU%20Survey%20SpainNarrative%20FINAL.pdf>

Denisova-Schmidt, E. (2017) The Challenges of Academic Integrity in Higher Education: Current Trends and Prospects. *CIHE Perspectives No. 5*. The Boston College Center for International Higher Education.

https://www.bc.edu/content/dam/files/research_sites/cihe/pubs/CIHE%20Perspective/Perspectives%20No%205%20June%2013,%202017%20No%20cropsFINAL.pdf

Transparency International (2009) *Guía de lenguaje claro sobre lucha contra la corrupción*. <https://transparencia.org.es/wp-content/uploads/2014/10/Gu%C3%ADa-de-lenguaje-claro-sobre-lucha-contra-la-corrupci%C3%B3n.pdf>

Tauginienė, L, Gaižauskaitė, I, Glendinning, I, Kravjar, J, Ojsteršek, M, Ribeiro, L, Odiñeca, T, Marino, F, Cosentino, M, Sivasubramaniam, S (2018) *Glossary for Academic Integrity*. ENAI Report. http://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2018/02/GLOSSARY_final.pdf

Cebrián-Robles, V, Raposo-Rivas, M, & Sarmiento-Campos, JA (2016) ¿Ética o prácticas deshonestas? El plagio en las titulaciones de Educación. *Revista de Educación*. 374

Fundación Compromiso y Transparencia (2017) Examen de transparencia. Informe de transparencia voluntaria en la web de las universidades españolas 2016. Madrid: Fundación Compromiso y Transparencia

Poisson, M. (2009) *Guidelines for the design and effective use of teacher codes of conduct*. Paris: International Institute for Educational Planning

Sindicatura de Greuges de la UPC (2010) Informe de la situación de los códigos éticos de las universidades españolas. Versió 0

UPNA - Universidad Pública de Navarra (2016) *IV Plan Estratégico*. Universidad Pública de Navarra. Pamplona: Vicerrectorado de Economía, Planificación y Profesorado. Recuperat de:

http://www.unavarra.es/digitalAssets/221/221226_100000IVPlanEstrategico.pdf